

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2013

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ / 28

Δελτίο κρίσης: Σεπτέμβριος 2013

ΓΙΑΝΗΣ ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΥΤΣΟΠΕΤΡΟΣ

1. Εισαγωγή

Το παρόν Δελτίο αφορά τις εξελίξεις στο πεδίο της ευρωπαϊκής αλλά και της ελληνικής οικονομικής κρίσης για τον Σεπτέμβριο του 2013. Παρακολουθώντας τις εξελίξεις για έναν ακόμη μήνα ενισχύεται η εκτίμησή μας ότι η κρίση που εξετάζουμε είναι πρωτίστως συστημική και ευρωπαϊκή και δευτερευόντως ελληνική. Οι όποιες λύσεις τελικά προκριθούν θα πρέπει να στηρίζονται σε αυτήν τη βάση.

Ακόμη και αν το ΔΝΤ, μετά τη λανθασμένη αρχική του εκτίμηση, έδειξε κάποια στιγμή να αντιλαμβάνεται το πραγματικό πρόβλημα υιοθετώντας μια πιο ευέλικτη γραμμή (στα πλαίσια του ρόλου του), η Γερμανία αλλά και η ελληνική πολιτική ηγεσία δεν δείχνουν να μετανοούν και, κυρίως, να είναι διατεθειμένες να αλλάξουν την ισχύουσα πολιτική.

2. Η μεταμέλεια του ΔΝΤ

Παρατηρώντας τις κινήσεις στη σκακιέρα της οικονομικής διπλωματίας (πίσω από τα διάφορα *mea culpa* περί πολλαπλασιαστών, αναποτελεσματικότητας της λιτότητας και μεταρρυθμιστικών αλλαγών) καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως το ΔΝΤ, τουλάχιστον τους μήνες που προηγήθηκαν, έριχνε «γέφυρες συμφιλίωσης» προς την Ελλάδα για μια νέα προσέγγιση και πιθανόν αναμόρφωση του ελληνικού προγράμματος και όχι μόνο.

Αυτό που μάλλον διεκδίκησε το ΔΝΤ ήταν μια **επαναχάραξη της γενικότερης οικονομικής πολιτικής** που εφαρμόζεται τα τελευταία χρόνια στην ευρωπαϊκή ήπειρο για λόγους που άπτονται των συμφερόντων του και πιθανόν να ευνοούσαν τις ελληνικές θέσεις. Η ελληνική πολιτική ηγεσία, προσδεμένη στο άρμα του Βερολίνου, έδειξε να αγνοεί αυτήν τη «φιλική αναδίπλωση», η οποία έχει μάλλον πάψει να ισχύει.

Το ερώτημα είναι «γιατί;». Γιατί το ΔΝΤ αποφάσισε ότι δεν αξίζει τον κόπο να πασχίζει να πείσει το Βερολίνο ότι η συνεχιζόμενη πολιτική λιτότητας σκοτώνει τις οικονομίες της περιφέρειας, θέτοντας έτσι την ίδια την Ευρωζώνη σε τεράστιο κίνδυνο; Μήπως το ΔΝΤ πείστηκε ότι τελικά η λιτότητα μπορεί και να φέρνει αποτελέσματα; Ότι η κρίση του ευρώ, έστω και με μεγάλες θυσίες, βαίνει προς αίσιο τέλος; Η απάντηση είναι κατηγορηματικά αρνητική.

Παρά τις θριαμβολογίες και τις τυμπανοκρουσίες των αξιωματούχων που εκπροσωπούν τους δανειστές, η κρίση καλά κρατεί. Πίσω από τις μακιγιαρισμένες διακηρύξεις για ευρωζωνική ανάπτυξη της τάξης του 0,6% κρύβεται ένα πανευρωπαϊκό δράμα, το οποίο χαρακτηρίζεται από απόλυτη έλλειψη συνεργατικής διάθεσης.

Οι δύο μεγαλύτερες οικονομίες του Νότου, η Ισπανία και η Ιταλία, εμφανίζουν ύφεση της τάξης του 2%· η Πορτογαλία συρρικνώνεται με διπλάσιο ρυθμό· η Γαλλία «σταθεροποιείται» ακροβατώντας οριακά και η Ελλάδα συνεχίζει να παρουσιάζει ασυναγώνιστες αρνητικές επιδόσεις κινούμενη το 2013 περίπου στο -5%.

Παράλληλα με όλους αυτούς τους αρνητικούς αναπτυξιακούς οiwονούς, το δημόσιο χρέος της Ισπανίας ανέβηκε κατά 15% (τον τελευταίο μόνο χρόνο), της Ιρλανδίας κατά 18% και της Ελλάδας κατά 25%.

Το ποσοστό αύξησης του ιταλικού χρέους ήταν 7%, με αποτέλεσμα το δημόσιο χρέος να αναρριχηθεί στο 130% του ΑΕΠ. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με τη μείωση της τραπεζικής πίστης στις ιταλικές επιχειρήσεις κατά 10%, που σε ελεύθερη μετάφραση σημαίνει αδυναμία του ιδιωτικού τομέα της χώρας να βοηθήσει το κράτος να εξυπηρετήσει το υπέρογκο δημόσιο χρέος του, προμηνύει δύσκολες μέρες.

Παραβλέποντας την αλήθεια των αριθμών, οι Βρυξέλλες γιορτάζουν διότι σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία η ανεργία στην Ισπανία σταθεροποιήθηκε τον Αύγουστο και αυτό φαίνεται να αποτελεί μια καθοριστική νίκη στο επίπεδο των συμβολισμών και των εντυπώσεων.

Αρκεί λοιπόν μια πιο σφαιρική και επιστημονική ανάγνωση (υποτυπώδης για να είμαστε ακριβείς) των αριθμών για να αντιληφθεί ο καθένας/η καθεμιά πως αυτή **η αποκλιμάκωση της ανεργίας είναι απόρροια της μαζικής μετανάστευσης** 100 χιλιάδων Ισπανών μόνο τον Αύγουστο του 2013. Στην αυτόνομη κοινότητα της Αραγονίας, όπως αναφέρει η *El País*, για κάθε έναν εργαζόμενο αντιστοιχούν επτά άτομα που ζουν αποκλειστικά με κάποιο κρατικό επίδομα.

Από την πλευρά τους οι άνθρωποι του ΔΝΤ προσμετρούν τρεις δραματικές εξελίξεις που θα επιδεινώσουν κι άλλο την ευρωκρίση.

Πρώτον, παρά τις αρνητικές εξελίξεις εντός των τειχών της Ευρωζώνης, το κοινό νόμισμα ανατιμήθηκε κατά τη διάρκεια των τελευταίων 12 μηνών 30% ως προς το ιαπωνικό, 25% ως προς το ινδικό και 20% ως προς το βραζιλιάνικο. Το ευρώ ισχυροποιήθηκε και ως προς το δολάριο (παρά το γεγονός ότι η Ευρωζώνη αναπτύσσεται αρνητικά συγκριτικά με τις ΗΠΑ). Για μια Ευρωζώνη που μπορεί να αντλήσει ζήτηση κυρίως από την παγκόσμια αγορά (μέσω καθαρών εξαγωγών), αυτές οι ανατιμήσεις είναι δυσοίωνες και υπονομεύουν το εγγύς μέλλον.

Δεύτερον, το κόστος δανεισμού των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών αυξήθηκε κατά 0,7% από τότε (περασμένος Μάιος) που η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) άρχισε να μιλάει για μείωση των αγορών χάρτινων τίτλων. Αν και ελαφρώς μεγαλύτερη της μισής μονάδας, μια αύξηση στα επιτόκια είναι σημαντική για τις επιχειρήσεις του ευρωπαϊκού Νότου, που βρίσκονται στα πρόθυρα του λουκέτου.

Τρίτον, το κόστος των πηγών ενέργειας είναι ασφαλώς μεγαλύτερο για τους Ευρωπαίους. Το πετρέλαιο αυξήθηκε κατά 15 δολάρια το βαρέλι στις αρχές του καλοκαιριού, την ώρα που το φυσικό αέριο έχει φτάσει να πωλείται στην Ευρώπη σε τιμές τριπλάσιες από αυτές των ΗΠΑ (όπου η μέθοδος της οριζόντιας εξόρυξης έχει συμπίεσει απίστευτα το κόστος παραγωγής). Οι αυξήσεις των τιμών ενέργειας δεν θα ήταν ιδιαίτερος επιζήμιος αν δεν συνοδεύονταν από πρωτοβουλίες της ΕΚΤ για περιορισμό της ρευστότητας χρήματος και κεφαλαίων ώστε να συγκρατείται ο γερμανικός πληθωρισμός.

Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε πως το ΔΝΤ εισήλθε στην Ευρώπη μετά το κραχ του 2008, αρχής γενομένης από την Ελλάδα, ώστε να αναβαπτιστεί στη συνείδηση του κόσμου μετά την απαξίωση που του προκάλεσε η παταγώδης αποτυχία του στις κρίσεις της Ν.Α. Κορέας το 1998 και της Αργεντινής μερικά χρόνια αργότερα.

Με την εξέλιξη της κρίσης, όμως, έγινε από όλους αντιληπτό πως το πρόβλημα απαιτεί άλλες λύσεις, βαθύτερες, ριζικότερες, «ευρωπαϊκότερες». Οι λύσεις-συνταγές, που από ό,τι φαίνεται δεν ήταν κατάλληλες για την ελληνική κρίση, θα έπρεπε να στοχεύσουν στη **δημιουργία ενός αδιάσπαστου και συγκροτημένου πλάνου** για όλη την Ευρωζώνη. Αν και αργοπορημένα, το ΔΝΤ αντιλήφθηκε τη σοβαρότητα του προβλήματος.

Το ποτήρι ξεχείλισε για το ΔΝΤ το καλοκαίρι του 2012 – όταν διαφάνηκε πως η Γερμανία, με αρωγό τη Γαλλία, δεν συνετιζόταν, αλλά **υπονόμευε και την πιθανότητα της ουσιαστικής τραπεζικής ενοποίησης** (την οποία το ΔΝΤ θεωρούσε αδιαπραγμάτευτη συνθήκη για τον περιορισμό της ευρωκρίσης). Τότε ήταν που το ΔΝΤ άρχισε να διαχωρίζει τη θέση του και να αποζητά συμμαχίες με χώρες της περιφέρειας. Ένα χρόνο μετά, όσο καθίσταται δεδομένο ότι η Ευρωζώνη συνεχίζει να ενισχύει την κρίση με την άρνησή της να αλλάξει πορεία, τόσο το ΔΝΤ πείθεται πως πρέπει για άλλη μια φορά να απαγκιστρωθεί από ένα πείραμα που είναι πλήρως αποτυχημένο.

3. Τα ερωτήματα μετά τις γερμανικές εκλογές

Οι πολυσυζητημένες γερμανικές εκλογές του Σεπτεμβρίου ανέδειξαν μεγάλη νικήτρια την Άνγκελα Μέρκελ. Η Γερμανίδα καγκελάρια συγκέντρωσε ποσοστό κοντά στο 42% αγγίζοντας σχεδόν την αυτοδυναμία, κάτι που σημαίνει ότι ισχυροποιεί τη θέση της και αποκτά ακόμη μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων στην Ευρωζώνη.

Οι γερμανικές εκλογές γεννούν πολλά ερωτήματα. Οι απαντήσεις που θα δώσει η νέα κυβέρνηση της μεγαλύτερης οικονομίας της Ευρωζώνης θα διαμορφώσουν τόσο την τύχη της Γερμανίας όσο και της υπόλοιπης Ευρώπης.

Ερώτημα πρώτο:

Πώς προτίθεται να αντιμετωπίσει η «νέα» γερμανική ηγεσία την επερχόμενη οικονομική «επιβράδυνση», και ίσως μια οικονομική κρίση της χώρας;

Το «γερμανικό θαύμα» θεμελιώνεται:

(α) στη ζήτηση καταναλωτικών αγαθών από την υπόλοιπη Ευρώπη, με την Ισπανία και την Ιταλία να είναι οι μεγαλύτερες αγορές γερμανικών αγαθών στην ευρωπαϊκή ήπειρο, και (β) στη ζήτηση κεφαλαιουχικών αγαθών από την Κίνα και άλλες αναπτυσσόμενες χώρες.

Και οι δύο αυτές **πηγές ζήτησης** θα αρχίσουν αργά ή γρήγορα να **στερεύουν**. Η ζήτηση εντός της Ευρωζώνης στερεύει λόγω της πολιτικής λιτότητας, ενώ η ζήτηση από την Κίνα θα μειώνεται σταδιακά, καθώς το Πεκίνο ούτε δύναται ούτε και θέλει να συνεχίσει να βασίζεται στους σημερινούς, μη βιώσιμους ρυθμούς δημόσιων και ημιδημόσιων επενδύσεων σε υποδομές.

Αν στα παραπάνω προσθέσουμε το μεγάλο δημογραφικό πρόβλημα της χώρας, καθώς και το γεγονός ότι η ατμομηχανή της γερμανικής οικονομίας, η βαριά της βιομηχανία, είναι ιδιαίτερα ενεργοβόρα (το κόστος της ενέργειας είναι πολύ μεγαλύτερο σε σύγκριση με άλλες χώρες), καθίσταται σαφές ότι η Γερμανία οδεύει ολοταχώς προς την επιβράδυνση.

Θα μπορέσει η Γερμανία, προ της απειλής, να αλλάξει στάση και να υιοθετήσει τις θεσμικές αλλαγές που η Ευρώπη έχει ανάγκη; Θα αποδεχτεί το Βερολίνο ότι η κρίση χρέους δεν είναι παρά ένα από τα κακώς κείμενα της ούτως ή άλλως κακοφτιαγμένης Ευρωζώνης ή θα αρκείται στα βραχυπρόθεσμα οφέλη του εμπορικού της πλεονάσματος, το οποίο όμως είναι υπεύθυνο για την εξαθλίωση των Γερμανών εργαζομένων και της ευρωπαϊκής περιφέρειας;

Αν η Γερμανία αρνηθεί να δει την αλήθεια, τότε η Ευρωζώνη θα οδηγηθεί με μαθηματική ακρίβεια στη σταδιακή αποδόμηση του κοινού νομίσματος.

Ερώτημα δεύτερο:

Τι θα σήμαινε η συμμετοχή των σοσιαλδημοκρατών (SPD) στην κυβέρνηση Μέρκελ;

Τα τελευταία χρόνια το SPD έχει αποδεχτεί δύο βασικές επιλογές της Άνγκελα Μέρκελ:

- Να εγγυάται η Γερμανία όσα δάνεια απαιτούνται από τις τράπεζες αλλά και τις περιφερειακές κυβερνήσεις της Ευρωζώνης, ώστε να αναβάλλεται διαρκώς η όποια συζήτηση αναφορικά με την αρχιτεκτονική και τη λειτουργία του ευρωσυστήματος.
- Να τηρείται σιγή ιχθύος όσον αφορά τη μη βιωσιμότητα του γερμανικού μοντέλου ως έχει εντός της Ευρωζώνης.

Αν οι επικεφαλής του SPD και πιο συγκεκριμένα ο κ. Στάινμπρουκ είχαν αναλάβει την ιστορική ευθύνη να κατατοπίσουν τον γερμανικό λαό για το μέλλον της χώρας του και δεν είχαν **περιοριστεί σε μια κριτική των επιμέρους λαθών** της πολιτικής Μέρκελ, τώρα ίσως τόσο η Ευρώπη όσο και οι ίδιοι να ατένιζαν ένα πιο ελπιδοφόρο αύριο. Η συμμετοχή τους σε μια κυβέρνηση υπό την ηγεμονία της κας Μέρκελ θα υπονομεύσει τόσο τις πιθανότητες των ίδιων για επιτυχία στις επόμενες εκλογές όσο και, κυρίως, την έξοδο της Ευρώπης από το τούνελ της ύφεσης.

Όσο αλληγορική και αν έμοιαζε, στην αρχή τουλάχιστον, η συσχέτιση της κρίσης με τούνελ, τόσο πιο «ρεαλιστική» γίνεται αν κρίνει κανείς από την ένταση και τη διάρκειά της. Όσο η «ιερά συμμαχία» συνδικάτων (που πρόσκεινται στο SPD), εργοδοτών και κυβέρνησης επιμένει να μην έρχεται αντιμέτωπη με τη μη βιωσιμότητα του μεταξύ τους «συμβολαίου», καμία γερμανική κυβέρνηση, είτε συμμετέχει το SPD είτε όχι, δεν πρόκειται να αλλάξει ριζικά στάση απέναντι στην περιφέρεια.

Ερώτημα τρίτο:

Με το ελληνικό χρέος τι θα κάνει η νέα κυβέρνηση;

Αν η γερμανική κυβέρνηση δεν καταφέρει να θωρακίσει περαιτέρω το «γερμανικό μοντέλο», τότε θα αναγκαστεί να αναπροσαρμόσει τη γενικότερη πολιτική της και θα χρειαστεί να επαναχαράξει τις ράγες πάνω στις οποίες κινείται το ευρωπαϊκό μέλλον. Το πότε και πώς θα γίνει αυτό δεν μένει παρά να το δούμε. Η απόσταση που μας χωρίζει από μια «νεκρή» Ευρώπη είναι όση μας χωρίζει και από μια «νεκρή» Ελλάδα.

Έως τότε θα συνεχίζει την τακτική της μνημονιακής προπαγάνδας στο εσωτερικό, όπως τον Μάη του 2010, όταν η καγκελαρία παραπλανούσε τους Γερμανούς πολίτες πως το μνημονιακό δάνειο προς την Ελλάδα ήταν μια **έκφραση ευρωπαϊκής αλληλεγγύης** (τη στιγμή που δεν ήταν παρά μια προσπάθεια μεταφοράς των τραπεζικών ζημιών στους ώμους των Ευρωπαίων φορολογουμένων). Έτσι και στο εγγύς μέλλον θα προσποιούνται ότι τα προγράμματα λιτότητας αποδίδουν καρπούς.

Το ελληνικό χρέος θα πάψει να αποτελεί πηγή κακών για την Ελλάδα μόνο εφόσον οι οικονομικές εξελίξεις εντός της Γερμανίας καταστήσουν το Βερολίνο έτοιμο να αποδεχτεί θεσμικές τομές στην Ευρωζώνη και, βεβαίως, εφόσον οι ελληνικές κυβερνήσεις είναι διατεθειμένες να ασκήσουν βέτο σε αντίθετη περίπτωση.

4. Ο Γερμανός ασθενής

Σύμφωνα με έρευνες που ακολούθησαν τις γερμανικές εκλογές, οι πολίτες-ψηφοφόροι της μεγαλύτερης οικονομίας της Ευρωζώνης, στη συντριπτική τους πλειονότητα (70%), ένιωθαν **ευχαριστημένοι από την οικονομική κατάσταση της χώρας τους** και, παράλληλα, ικανοποιημένοι από την κα Μέρκελ. Με τέτοια ποσοστά αποδοχής η νίκη της εν ενεργεία καγκελαρίου ήταν εκ των ων ουκ άνευ.

Από μικροσκοπικής πλευράς φαίνεται λογικό: Ποτέ από την πτώση του τείχους και μετά η ανεργία δεν ήταν σε χαμηλότερα επίπεδα απ' ό,τι στην παρούσα συγκυρία (5,3%). Και ενώ στη Γερμανία η ανεργία των νέων κυμαίνεται στο 7,7%, στη γειτονική και ευθέως ανταγωνιστική Γαλλία το ποσοστό εκτινάσσεται στο 26%, στην Ιταλία φτάνει το 40%, ενώ Ισπανία και Ελλάδα βρίσκονται σε ακόμη χειρότερη μοίρα.

Πέραν της σχετικά καλής κατάστασης που επικρατεί στην αγορά εργασίας, οι Γερμανοί αναγνωρίζουν στην κυβερνώσα πολιτική δύναμη **αξιόλογες επιδόσεις και στο επίπεδο του εμπορικού ισοζυγίου**. Η Γερμανία διατηρεί το μεγαλύτερο εμπορικό πλεόνασμα μη πετρελαιοπαραγωγικής χώρας παγκοσμίως. Οι καθαρές εξαγωγές της βρίσκονται κάθε χρόνο στο 6% του ΑΕΠ.

Φαίνεται πως οι Γερμανοί ψηφοφόροι είχαν λόγους να είναι ικανοποιημένοι από τις οικονομικές επιδόσεις που παρουσιάζει η οικονομία της χώρας τους συγκρίνοντάς τες με τους ανταγωνιστές αν και εταίρους της.

Εδώ, όμως, έγκειται το μέγα παράδοξο. Η πραγματική κατάσταση της γερμανικής οικονομίας είναι τέτοια, που ο μέσος Γερμανός θα έπρεπε, αντί να νιώθει ικανοποίηση, **να ανησυχεί βαθιά**. Σε πρόσφατες δηλώσεις του ο κ. Γιοργκ Άσμουσεν, μέλος του Εκτελεστικού Συμβουλίου της ΕΚΤ (ο οποίος διορίστηκε από το Βερολίνο), δήλωσε:

«Στα επόμενα 5 με 10 χρόνια η Γερμανία θα ξαναγίνει ο Ευρωπαίος ασθενής».

Τι εννούσε ο κ. Άσμουσεν;

Σε μια απόπειρα να ερμηνεύσουμε την προφητεία του θα στεκόμασταν σε τρία σημεία:

1. Το γερμανικό χρέος είναι πολύ υψηλότερο από όσο πιστεύουμε· επισήμως βρίσκεται στο 81% του ΑΕΠ, χαμηλό για τα δεδομένα της εποχής, **όμως** στα θεμέλια της γερμανικής κοινωνίας, όπως και παντού στον δυτικό κόσμο, ακούγεται ο κτύπος μιας ωρολογιακής βόμβας δημογραφικής φύσης. Σε δύο δεκαετίες, ο λόγος των εργαζομένων που συνεισφέρουν στο κράτος πρόνοιας, θα είναι μόλις δύο εργαζόμενοι προς ένα συνταξιούχο. Αν λάβουμε υπόψη τις δεσμεύσεις της γερμανικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης απέναντι στους

μελλοντικούς συνταξιούχους, η σημερινή πραγματική αξία του γερμανικού δημόσιου χρέους ξεπερνά το 190% του ΑΕΠ. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι το ιταλικό χρέος, που σήμερα είναι 130%, δεν θα επιβαρυνθεί με τέτοιο τρόπο, καθώς η Ιταλία έχει ήδη «καταβάλει» το δημογραφικό της κόστος (πριν μία δεκαετία).

2. Το εξωτερικό πλεόνασμα της χώρας, αν και μεγάλο, είναι άκρως επισφαλές. Το 70% των εξαγωγών της Γερμανίας απορροφάται από την υπόλοιπη Ευρώπη, με σημαντικό μερίδιο να αφορά την Ιταλία και την Ισπανία, τις χώρες που η πολιτική της γερμανικής κυβέρνησης εξαναγκάζει να περιορίζουν δραστικά τις εισαγωγές τους από τη Γερμανία.

Προς τις ασιατικές χώρες η Γερμανία έχει μεγάλο εμπορικό έλλειμμα. Αν και εξάγει όλο και περισσότερα υπερπολυτελή αυτοκίνητα και μηχανήματα/εξαρτήματα (κεφαλαιουχικά αγαθά, όπως τα αποκαλούν οι οικονομολόγοι), η Γερμανία εισάγει από την Ιαπωνία και την Κίνα πολύ περισσότερα σε αξία αγαθά.

Όπως είπαμε ήδη σε προηγούμενη ενότητα, την ώρα που οι γερμανικές φιλόμνημονιακές πολιτικές μειώνουν δραματικά τη ζήτηση γερμανικών προϊόντων, η Κίνα θα αγοράζει όλο και λιγότερα από τα γερμανικά κεφαλαιουχικά αγαθά (καθώς δεν μπορεί, και δεν θέλει, να διατηρεί τους ξέφρενους ρυθμούς δημόσιων επενδύσεων σε υποδομές και οικοδομές) αυξάνοντας παράλληλα τις εξαγωγές διαφόρων αγαθών προς τη Γερμανία.

3. Η Γερμανία έχει χτίσει μια εντυπωσιακά ενεργοβόρα εξαγωγική βιομηχανία, χωρίς να έχει κάποια αποτελεσματική ενεργειακή πολιτική.

4. Κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, 2000-2010, η παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο αυξανόταν κατά 0,6% ετησίως, ενώ στις υπόλοιπες αναπτυγμένες χώρες κατά 1,4%. Κι όμως: η ανταγωνιστικότητα των γερμανικών προϊόντων αυξανόταν. Πώς εξηγείται αυτό;

Τα γερμανικά συνδικάτα μαζί με τα διοικητικά συμβούλια των μεγάλων επιχειρήσεων και την κυβέρνηση συμφώνησαν και επέβαλαν στους Γερμανούς εργαζομένους τη συμπίεση των πραγματικών μισθών τους. Η μέση αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων στην ατμομηχανή της Ευρωζώνης ήταν η μισή σε

σχέση με την αντίστοιχη στη Γαλλία για όλη την περίοδο από την υιοθέτηση του κοινού νομίσματος και μέχρι το 2010.

Σε ελεύθερη μετάφραση, **το γερμανικό σύστημα αμείβει χαμηλότερα τους εργαζομένους ώστε να συσσωρεύει τεράστια πλεονάσματα** από την υπόλοιπη Ευρώπη και την Αμερική σε βάρος τόσο των γειτόνων και «εταίρων» όσο και της ίδιας της χώρας (μελλοντικά).

Συμπέρασμα;

Η κρίση ωφελεί βραχυπρόθεσμα τη συνολική οικονομική κατάσταση της Γερμανίας σε βάρος των πιο αδύναμων πολιτών, ακόμη και εντός των συνόρων της. Τα πρώτα τέσσερα χρόνια της κρίσης, το γερμανικό κράτος επωφελήθηκε από χειμάρρους πολλών δισεκατομμυρίων (από τη μείωση των επιτοκίων δανεισμού που προκάλεσε η στροφή των επενδυτών από τα ομόλογα των υπόλοιπων χωρών στα γερμανικά), την ώρα που οι πτωχευμένες τράπεζες της Φρανκφούρτης πλημμύριζαν με αστρονομικά ποσά καταθέσεων που «έρρευσαν» από τις οικονομίες της περιφέρειας οι οποίες φοβούνταν κατάρρευση των τραπεζικών συστημάτων (βλ. επόμενη ενότητα).

Παράλληλα, επωφελείται πρόσκαιρα και από το δημογραφικό πρόβλημα, καθώς η γήρανση του πληθυσμού συνεπάγεται χαμηλότερα επίπεδα ανεργίας.

Το μακροπρόθεσμο όμως κόστος όλων αυτών των εξελίξεων θα είναι τέτοιο, που δεν είναι απίθανο να δούμε την κραταιά αυτή χώρα να κατρακυλά. Το δημογραφικό, που σήμερα κρατά την ανεργία χαμηλά, θα πλήξει αναπόδραστα το σύστημα πρόνοιας, ενώ η ασφυξία που έχει επιβάλει στην υπόλοιπη Ευρωζώνη, σε συνδυασμό με τη μείωση των κινεζικών αγορών γερμανικών κεφαλαιουχικών αγαθών, θα διαταράξει την «ιερά συμμαχία» μεταξύ εργοδοτών, συνδικάτων και κυβέρνησης.

Ίσως το πιο ενδιαφέρον χαρακτηριστικό των πρόσφατων εκλογών είναι το ότι τα δύο μεγάλα κόμματα έκαναν ό,τι μπορούσαν για να μην αναφερθούν καθόλου στην κρίση του ευρώ. Έχει πραγματικά ενδιαφέρον ότι, παρά τη μεταξύ τους ενδογερμανική σύγκρουση, ακόμη και τώρα αυτή η σιωπηλή συμφωνία καλά κρατεί.

5. «Κατοχικό δάνειο» νέου τύπου

Το τελευταίο διάστημα γίνεται λόγος στην ελληνική κοινωνία για το «κατοχικό δάνειο». Από πολλές πλευρές εγείρονται φωνές για τον τρόπο με τον οποίο η ελληνική πολιτεία θα έπρεπε να ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς της, παλιούς και νέους.

Το γεγονός πως η συζήτηση περί κατοχικού δανείου βρίσκεται στο προσκήνιο την ώρα που λαμβάνει χώρα αυτή η άνευ προηγουμένου μάχη με τους δανειστές είναι μια ιστορική σύμπτωση. Ένα ανάλογης (του κατοχικού δανείου) ίσως σημασίας υπόγειο δάνειο υπονομεύει το μέλλον της χώρας.

Αυτό που σιωπηλά συμβαίνει υπό τον ευφημισμό κρίση χρέους είναι μια τεραστίων διαστάσεων κεντρομόλος μετάγγιση πόρων από τις οικονομίες της περιφέρειας στον πυρήνα του ευρωσυστήματος.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία που πρόσφατα δημοσιοποίησε το γερμανικό Υπουργείο Οικονομικών και τα οποία δημοσίευσε το *Der Spiegel* στις 19 Αυγούστου, η καγκελαρία εκτιμά πως κατά τη διάρκεια της πιο βαθιάς κρίσης θα εξοικονομήσει μερικές δεκάδες δισ. ευρώ εξαιτίας της συμπίεσης των γερμανικών επιτοκίων.

Βέβαια, τα όσα παραθέτουμε σε αυτό το σημείο αποτελούν εκτιμήσεις. Επίσης, κανείς δεν είναι σε θέση να ξέρει πώς και ποια θα ήταν τα επιτόκια αν η ιστορία είχε εξελιχθεί αλλιώς, αν δηλαδή η κρίση δεν είχε υπάρξει.

Αυτό, όμως, που τελικά συνέβη ήταν ότι, καθώς οι χώρες της περιφέρειας βυθίζονταν στην πτώχευση η μία μετά την άλλη, οι κάτοχοι ομολόγων των χωρών αυτών άρχισαν να τα ξεπουλάνε αγοράζοντας με τα έσοδα που **αποκτούσαν γερμανικούς τίτλους**. Η μαζική στροφή προς οτιδήποτε γερμανικό είχε ως αποτέλεσμα τη ραγδαία μείωση των επιτοκίων δανεισμού που έπρεπε να προσφέρει το γερμανικό κράτος για να αντλήσει κεφάλαια.

Συνεπώς, το άμεσο και ορατό όφελος για τη γερμανική οικονομία, εξαιτίας όσων συνέβησαν τα τελευταία χρόνια, μπορεί να υπολογιστεί σε μερικές δεκάδες δισ. ευρώ άμεσων αποταμιεύσεων/επενδύσεων σε γερμανικές αξίες.

Αν συνδυάσουμε αυτή τη μεταφορά πόρων με το γεγονός πως οι χώρες της περιφέρειας έχουν καταλήξει σε μια κατάσταση υποτέλειας στην Τρόικα, ακόμη και ως προς τις παραμικρές λεπτομέρειες που αφορούν την καθημερινότητα των πολιτών (π.χ. το αν το πετρέλαιο θέρμανσης θα έχει τον ίδιο φόρο με το κίνησης), τότε μπορούμε να παρομοιάσουμε την κατάσταση που λαμβάνει χώρα τα τελευταία χρόνια με κάποιου τύπου «κατοχικό δάνειο».

Όπως συμβαίνει σε όλες τις «δανειακές συμβάσεις», έτσι και στην παρούσα κανείς δεν πρέπει να στέκεται στην πρώτη ανάγνωση, αλλά να προσπαθεί να διαβάσει και τις προεκτάσεις που προκύπτουν από τις λεπτομέρειες της συμφωνίας.

Τα εισρέοντα κεφάλαια που εκτιμά το γερμανικό Υπουργείο Οικονομικών υπό τον κ. Σόιμπλε και υπολογίζονται σε μερικές δεκάδες δισ. ευρώ θα πρέπει να υπολογιστούν εκ νέου. Το μέγεθος των αμέσων και των εμμέσων πόρων που απορροφήθηκαν από τη Γερμανία θα μπορούσε με επιεικείς εκτιμήσεις να κυμαίνεται ακόμη και στα 400 δισ. ευρώ. Από πού προκύπτει όμως αυτό;

Πρώτον, το ίδιο το Υπουργείο Οικονομικών της Γερμανίας παραδέχεται ότι τις χρονιές 2010-2012 εξέδωσε ομόλογα αξίας μικρότερης κατά 73 δισ. ευρώ από εκείνη που υπολόγιζε.

Άρα, δεν είναι μόνο ότι το γερμανικό κράτος πληρώνει λιγότερους τόκους, καθώς το επιτόκιο δανεισμού του μειώνεται, είναι και το ότι, καθώς το επιτόκιο μειώνεται, όταν τα γερμανικά ομόλογα ωριμάζουν και πρέπει να αποπληρωθούν, το γερμανικό Δημόσιο **δανείζεται λιγότερα** για να τα ανακυλήσει στο μέλλον εκδίδοντας έτσι μικρότερο νέο χρέος.

Δεύτερον, τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια **στροφή των καταθετών της περιφέρειας προς τις τράπεζες του πυρήνα**, δηλαδή της Γερμανίας. Άπαντες οι αποταμιευτές «μεταφέρουν» τις καταθέσεις τους για να μην υποστούν όσα υπέστησαν οι καταθέτες της Κύπρου.

Είναι, λοιπόν, πολύ πιθανό την περίοδο 2010-2013 να μεταβιβάστηκαν εκατοντάδες δισ. ευρώ προς τις γερμανικές τράπεζες. **Μια τέτοια ροή κεφαλαίων ωφελεί όχι μόνο τους τραπεζίτες αλλά και το κράτος.** Οι γερμανικές τράπεζες, μετά το 2008, βρέθηκαν σε κατάσταση βαθιάς πτώχευσης. Χωρίς τη συνεχή αρωγή της ομοσπονδιακής κυβέρνησης δεν θα μπορούσαν να λειτουργούν.

Όμως, λόγω της ροής των προαναφερθέντων κεφαλαίων στο τραπεζικό σύστημα, ο κ. Σόιμπλε μπόρεσε να αντισταθεί στις απαιτήσεις των τραπεζιτών για επιπλέον κρατική ενίσχυση.

Συμπερασματικά, οι όροι λιτότητας που έχουν επιβληθεί με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στις οικονομίες της Ευρωζώνης, σε συνδυασμό με την ακατάσχετη αιμορραγία κεφαλαίων προς τον πυρήνα, έχουν επιβάλει ένα πλαίσιο οικονομικής «κατοχής» που ευνοεί συγκεκριμένα συμφέροντα.

6. Επιμηκύνσεις χρέους

Πέραν των «κατοχικών δανείων», την ελληνική πραγματικότητα απασχολεί και το θέμα της επιμήκυνσης των συμβάσεων που αφορούν την αποπληρωμή του δημόσιου χρέους.

Μια πιθανή παράταση των προθεσμιών αποπληρωμής των οφειλών απειλεί να μετατρέψει την ελληνική οικονομία σε **οικονομικό προτεκτοράτο** για τις επόμενες δεκαετίες. Αν οι δανειστές μάς επιτρέψουν (καθώς φαίνεται) να αναβάλουμε την καταβολή των 26 δισ. ευρώ, που σύμφωνα με το ισχύον Μνημόνιο πρέπει να τους καταβάλουμε έως το τέλος του 2016, και επεκτείνουν τις αποπληρωμές μας για μερικές ακόμη δεκαετίες, οι πιθανότητες σταθεροποίησης εκμηδενίζονται.

Το «κενό» έως την άνοιξη του 2014 θα «καλυφθεί» με έκδοση τραπεζογραμματίων και «επιδρομή» στο κονδύλι που απομένει από τα 50 δισ. ευρώ της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών. Για μετά την άνοιξη του 2014 δεν προβλέπεται κανένα νέο δάνειο. Όμως τα 26 δισ. που έχουν λαμβάνειν (οι

δανειστές) από το ελληνικό Δημόσιο έως το τέλος του 2016 θα μετακυλιστούν στο μέλλον, με εξαίρεση το μερίδιο που αφορά το ΔΝΤ (το οποίο θα πρέπει να χρηματοδοτήσει η Ευρώπη άμεσα ή έμμεσα).

Παρόλο που δεν θα λαμβάνουμε νέα δάνεια, οι αξιωματούχοι των δανειστών θα παρεμβαίνουν στα ελληνικά πράγματα. Από αυτές τις παρεμβάσεις-εκτιμήσεις των δανειστών θα εξαρτάται αν θα «επιτρέπεται» στο ελληνικό Δημόσιο να αποπληρώνει τα χρέη του προς την Ευρώπη με τους αργούς ρυθμούς που συμφωνήθηκαν.

Και αν ως τώρα το διαπραγματευτικό τους εργαλείο ήταν η απειλή προς την ελληνική κυβέρνηση ότι δεν θα δοθεί η επόμενη δόση, **η απειλή του μέλλοντος θα είναι ότι θα απαιτηθεί μια μεγαλύτερη.**

Μια συνεχώς μετέωρη απειλή, όμως, δεν θα επιτρέψει την απρόσκοπτη λειτουργία του κράτους και το άλμα προς τα εμπρός της ελληνικής οικονομίας. **Μόνο αν οι μελλοντικές αποπληρωμές συνδεθούν υπό τη μορφή δεσμευτικής συνθήκης με τους δανειστές (με ρήτρα μεγέθυνσης και προσυμφωνημένο ποσοστό αποπληρωμών ως προς το ΑΕΠ) η εγχώρια οικονομία θα μπορέσει να ανασάνει.** Η Ελλάδα αν (εκτός όλων των άλλων) έχει να ανησυχεί και για τις επισκέψεις αποικιακού χαρακτήρα, από τις οποίες θα εξαρτάται η εφαρμογή της συμφωνίας, τότε πραγματικά δεν υπάρχει καμία ελπίδα.

Με άλλα λόγια, εφόσον οι δανειστές δεν θέλουν να ονομάσουν «κούρεμα» το επερχόμενο «κούρεμα», τότε θα πρέπει τουλάχιστον να δεσμευτούν σε αποπληρωμές που θα εξελίσσονται στο διηνεκές με τρόπο αυτοματοποιημένο.

Κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε μια σχετική εμπιστοσύνη-ασφάλεια στους επενδυτές, θα τους **έδινε καθαρή εικόνα αναφορικά με τις μελλοντικές υποχρεώσεις της ελληνική οικονομίας**, θα εξασφάλιζε πως δεν θα εξαρτάται η μοίρα της χώρας από αλλαγές των προθέσεων των δανειστών.

Η ερώτηση που αβίαστα προκύπτει είναι πώς θα ελέγχεται η ελληνική πλευρά και πώς θα αναγκάζεται να πειθαρχεί. Σε αυτές τις συνθήκες η κάθε ελληνική κυβέρνηση θα πειθαρχεί από το γεγονός πως δεν θα μπορεί να δανείζεται ώστε να δημιουργεί νέα ελλείμματα. Θα είναι, επί της ουσίας, εκτός αγορών.

Αυτό, βέβαια, δεν αποτελεί λύση. Σε ένα περιβάλλον, όμως, τόσο άγονο και δυστοπικό, είναι το ελάχιστο που πρέπει να απαιτήσει η ελληνική πολιτική εξουσία από μια Γερμανία που αποδέχεται σιωπηλά την ανάγκη κουρέματος, αλλά θέλει υποκριτικά να το ονομάσει κάπως αλλιώς.

7. Επίλογος

Δοθέντων των όσων ανορθολογικών συνεχίζουν να συμβαίνουν στο πεδίο της κρίσης, εξαιτίας τόσο της έλλειψης πολιτικής βούλησης αλλά και ενός στοιχειώδους πλάνου εξόδου, η μόνη λύση που εμείς θα συνεχίσουμε να υποστηρίζουμε είναι η αποδοχή του αυτονόητου.

Συνεχίζουμε να ιχνηλατούμε και να αναλύουμε τα όσα συμβαίνουν και θα είμαστε παρόντες να συνδράμουμε και να αναδείξουμε όποια ιδέα ή πολιτική βοηθήσει τόσο τη χώρα όσο και την Ευρώπη να βγει από τη μεγαλύτερη οικονομική και πολιτική δίνη των τελευταίων πολλών δεκαετιών.

Σύνδεσμοι – Πηγές

- <http://www.protagon.gr>
- <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>
- <http://www.minfin.gr>
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>
- <http://yanisvaroufakis.eu>
- <http://www.eurointelligence.com>